



#### «۱۰ شب ۱۰ محفل» برای سیدالشهدا

نخستین سوگواره مجازی محافل ادبی با محوریت شورای ادبی نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور و محافل ادبی استان‌ها برگزار می‌شود. این جلسات در قالب نشست‌های عصر شعر با حضور سه استان از طریق اسکای روم برگزار خواهد شد. در هر نشست دبیران محافل استان‌های میزبان به همراه دوشاعر سرشناس از هر استان به خوانش شعر آیینی می‌پردازند. علاقه‌مندان می‌توانند ازطریق پیوند [www.skyroom.online/ch/tehranpl.ir/mahafat](http://www.skyroom.online/ch/tehranpl.ir/mahafat) و انتخاب گزینه مهمان در این نشست‌ها شرکت کنند. / جام جم دیلی



#### روایت‌های واسعی از «زیبایی محض»

محمد جواد واسعی به تازگی کتابی را درباره واقعه عاشورا منتشر کرده به نام «زیبایی محض». به گفته او، نام این کتاب که دربردارنده ۴۰ روایت است، برگرفته از فرموده بانوی صبر، زینب کبری(س) است که از سرافاز تا سرمنزل، صحنه‌هایی را به چشم دیده و در توصیف آن فرمودند: «ما زیات الا جمیلا / چیزی جز زیبایی ندیدم...». ترجمه عامیانه این عبارت می‌شود زیبایی محض. / ایبنا

## گفت‌وگو با حنیف طاهری و مهدی اقدم نژاد درباره بررسی کم و کیف اشعاری که در هیئات مذهبی توسط مداحان خوانده می‌شود و سال‌هاست که نقل محافل است

# میراث‌دار مرثیه‌باشیم



پیمان طالبی

ادبیات و هنر

از عوامل بسیار مهم و تأثیرگذار در یک مجلس روضه، اشعاری است که توسط مداح آن هیات خوانده می‌شود. از دیرباز مداحان اهل بیت (ع) در ایام منتهی به محرم تمام هم و غم خود را صرف این می‌کردند که بتوانند بهترین و جدیدترین اشعار شاعران را از آنها در یافت کنند تا بتوانند با تسلط مناسبی در ایام محرم و صفر در جلسات مذهبی این شعرها را بخوانند. در این میان

عده‌ای معتقدند در گذشته، مداحان بیشتر برای شعرها وقت می‌گذاشتند و گزیده‌تر و موشکافانه‌تر به بررسی اشعار می‌پرداختند تا بهترین شعرها را در محرم بخوانند. این در شرایطی است که شعر آیینی در عصر حاضر و به ویژه پس از انقلاب اسلامی، بالنده‌تر شده و چه از حیث کمی و چه از لحاظ کیفی رشد بسیار قابل توجهی داشته‌است.

حنیف طاهری و مهدی اقدم نژاد از جمله مداحانی هستند که در سال‌های اخیر در جمع‌های هیات‌ها

### وضعیت امروز شعر آیینی را چطور ارزیابی می‌کنید؟

**طاهری:** شعر آیینی امروز دو وجه دارد؛ یکی وجه رایج جامعه است که شعر آیینی را از اشعار هیات جدami دانند و من به شدت باآن مخالفم. از نظر من این دو یکی هستند اگر برخی اشعار آیینی در هیات‌ها خوانده نمی‌شود، بنابه سلیقه مستمع یا حتی سلیقه مداح در انتخاب شعر است که برای راحتی کار تفکیکی بین شعر آیینی و شعر هیات قابل می‌شویم و این اشتباه است. شعر آیینی در هر حالت شعر آیینی است و آن دسته اشعار که هیات‌های مذهبی هم خوانده می‌شود در زمره اشعار آیینی قرار می‌گیرد. شعر آیینی امروز از جهاتی بسیار خوب است، رویش‌های خوبی در آن ایجاد شده که متأسفانه از آنها برای خوانش در جلسات استفاده نمی‌شود. نه این‌که اصلاً از این اشعار خوب استفاده نشود اما به قدر کافی نیست. اسم نمی‌برم و مثال نمی‌زنم اما هستند جوانانی که اشعار بسیار پرمغز و فاخر ارائه می‌دهند و ادب را در ساحت اهل بیت رعایت می‌کنند ولی از جانب مداحان به اشعارشان اقبالی صورت نمی‌گیرد که ما این اشعار را در هیات‌ها بشنویم. بارها در این باره صحبت شده که باید به این اشعار رجوع شود و برای معرفت افزایش در هیات‌ها خوانده شوند.

**پس معتقدید که رویش‌هایی داشته‌ایم.**

**طاهری:** بله. از یک جهت رویشی داریم که بسیار خوب است و اکثریت کسانی که شعرهای آیینی فاخر می‌گویند به اشعار قدما احاطه دارند. آنها را مطالعه و مرور کرده‌اند و شعرهای خودشان بسیار پرمغز است. تردیدی نیست در آن دسته از شعرهای آیینی که رویش داشته‌ایم هم آسیب دیده می‌شود اما نه چندان که از آنها استفاده نشود. بزرگترین شاعران قدیم هم در کارنامه‌شان اشعار ضعیف و حتی دون شان اهل بیت داشته‌اند اما در مجموع مساله اینجاست که جامعه به این شعر اقبال نمی‌کند و قصور از متولیان امر است که از اشعار این شعرای بهره نمی‌برند و اشعارشان را شاخص نمی‌کنند. از سوی دیگر شعرهای بسیار سخیف و دون شان اهل بیت گفته می‌شود. نمی‌خواهم اسمش را ریزش بگذارم اما بدون هیچ دلیلی بی‌احترامی صورت می‌گیرد. اولین قید شعر آیینی این است که ساحت معصوم رعایت شود و متأسفانه برخی اشعار از همین پله اول به درستی عبور نمی‌کنند و اشعاری در روضه‌ها و مرثیه‌ها شنیده می‌شود که کاملاً زمینی با مرثیه برخورد کرده‌است. در حالی که چنین اجازه‌ای نداریم! اگر در شعر قدما یا شاعران آیینی امروز دقت کنیم، متوجه می‌شویم را جع به سیدالشهدا، قتلگاه، مرثی‌مخدرات حرم هر چیزی را به زبان نمی‌آورند. در لافحه سخن می‌گویند ولی در بین برخی شعرای امروز طرح زمینی برخی موضوعات بسیار عادی شده‌است. متأسفانه مداحان عزیز هم این اشعار را می‌خوانند که به معنی تأیید آنهاست. بنابراین در این باره هم رویش داشته‌ایم و هم ریزش. ریزش معرفتی و مفهومی بوده‌است. قرار نیست هر آنچه اسم شاعری بزرگ پای آن دیده می‌شود. در روضه‌ها و مرثیه‌ها خوانده شود و برخی بزرگان شعر آیینی هم هستند که اشعار سخیف سروده‌اند. باید دقت کرد که در شعر آیینی چه گفته شده نه این‌که چه کسی آن را گفته‌است. به نظرم وضعیت شعر آیینی امروز چنین است ولی کمی خطرناک و بد حال است و باید به آن رسیدگی شود و این بر نمی‌آید جز از متولیان امر.

**مساله مهمی که در اینجا وجود دارد، تعامل سازنده شاعران و مداحان است. آیا این تعامل به درستی شکل گرفته‌است؟**

اقدم نژاد: شعرای آیینی در زمان گذشته ارتباط تنگاتنگ با هیات‌ها و به خصوص مداحان داشته‌اند و این ارتباط برای هر دو قشر پرفایده بود. اغلب شعراسوان روایتی، حدیثی و مقتلی در حد لازم داشتند و مداحان نیز از این لازم بی‌نصیب نبودند. هر دوی اینها تلفیقی می‌شد و تأثیرگذاری

مورثش صحبت کرد اما اهل معرفت و معنا از این مجمل، حدیث مفصل می‌خوانند.

**به عنوان یک مداح به نظر شما آیا مداحان اهل بیت (ع) از ظرفیت پدیده‌آمده در فضای شعر جوان آیینی کشور بهره‌رستی استفاده می‌کنند؟**

**طاهری:** خیر، متأسفانه مداحان عزیز از این ظرفیت که در شعر آیینی ایجاد شده، خوب استفاده نمی‌کنند. بیشتر در قبال ظرفیت احساسی مردم از آن استفاده می‌کنند، نه در بحث معارف یا مبنای اعتقادی شیعه. اصلاً از این عنوان‌ها استفاده نمی‌کنند. بیشتر از جنبه احساسی و اشعار روزمره بهره می‌گیرند و گرنه از باب معرفت باشد، می‌توانند جلساتی برگزار کنند و از شاعران بخواهند بیشتر به جنبه‌های معارفی و حماسی و اعتقادی بپردازند. در این صورت خیلی بهره‌ها می‌توان برد، چون استعداد‌های خوبی در این زمینه‌ها وجود دارد. اما متأسفانه از این استعداد برای گرفتن اشک استفاده می‌شود که البته گریه در مجلس امام حسین (ع) نعمتی است که خداوند به هرکسی نمی‌دهد. در شعر نمی‌توانیم فقط به اشک فکر کنیم. در شعر امروز فقط قافیه و ردیف کنار هم قرار گرفته و از هنر و کشفیات شعری خالی است. به همین دلیل مداحان عزیز به خصوص آنها که بزرگ‌ترین کار هستند از ظرفیت شعر امروز بهره نمی‌گیرند و به قول معروف نقشی در ارتقای شعر آیینی امروز ایفا نمی‌کنند و اصولاً تجایی که من خبردارم، شعرهایی فاخر، سنجیده و خیلی باصلایت می‌گویند و خیلی با مداحان دیگر ارتباطی ندارند و از آن سو آنها هم شعرای خودشان را دارند که بنابر سلیقه مداح و جلسه مذکور شعر می‌گویند. درحالی که شاعر آیینی باید شعرش را بگوید، مداح معرفت آموزی کند و آن را به مستمع انتقال بدهد.

**چه ظرفیت‌هایی در شعرهایی که مداحان می‌خوانند وجود دارد که از یاد رفته و باید آنها را احیا کرد؟ اقدم نژاد:** در این زمینه هم ظرفیت‌های بسیاری هست

و هم می‌توان ایجاد ظرفیت‌های زیادی کرد که در دوران سابق پررنگ و قابل توجه بود، اما الآن متأسفانه به پایگانی تاریخ سپرده شده‌است. ۱- اشعار مناجاتی که خواننده و شنونده قبل از توسل به اهل بیت ابراز شرمندگی می‌کنند و حالت توبه دارد. این نوع شعر مناجاتی تأثیر زیادی در زندگی فردی می‌گذارد، به صورتی که افراد یا جوانان از یک جلسه تا جلسه بعدی تحت تأثیر این اشعار قرار می‌گیرند و خود به خود زمینه گناه را کمتر می‌کند. ۲- پندیات یا اشعار پندگونه که به یاد دارم چند سال پیش رهبر معظم انقلاب در دیدار با مداحان فرمودند که

یک بیت پندکه از لسان ذاکر یا مداح جاری می‌شود قدرت تأثیر گذاری اش از منبر و موعظه بالاتر است (نقل به مضمون). این نوع اشعار مربوط به رفتار اجتماعی افراد بود و در زمان سابق رواج داشت و تأثیر زیادی بر فضای اجتماعی جامعه می‌گذاشت، ولی حالا متأسفانه این الزامات و واجبات به دست فراموشی سپرده شده و قدرت تأثیرگذاری و تأثیر پذیری را کمتر کرده‌است. به طوری که مشاهده می‌کنیم جلسات توسل اکثر مقطععی و بدون نشو و نما در زندگی شخصی و روابط انسان‌ها صورت می‌گیرد، یعنی حاصلی از جلسه یا شیوه درست زندگی کردن و درست رفتار کردن در زندگانی‌ها و برخورد‌ها دیده نمی‌شود.

**میزان دانش مداحان اهل بیت (ع) از ادبیات فارسی را در چه حد ارزیابی می‌کنید؟**

**طاهری:** برای پرهیز از سوء برداشت باید این طور بگویم که در دانش ادبیات وقتی به پیشکسوتان نگاه می‌کنیم، متوجه می‌شویم آنها از حداقل دانشی در ادبیات برخوردار بودند. مسمط، مخمس، مسمس، مسدس، مستزاد، رباعی، دوبیتی، ترجیع بند و ترکیب بند را می‌دانند و به مقدمات اولیه شعر آشنا هستند و ادبیات را خوب می‌شناسند و با دوره‌های ادبی آشنا هستند. این دیگر تعارف بردار نیست و نمی‌شود با تعارف برخورد کرد. از شعری که مداح در جلسه‌اش استفاده می‌کند، مشخص است که چقدر به ادبیات واقف است. همه می‌دانند اگر کسی اسم سعدی و حافظ و بیدل و مولوی و صائب را بیاورد، ادبیات‌شناس نیست. مطالعه شعری، باعث شناخت ادبیات می‌شود. با کلمات، عبارات و مفاهیم و جان مطلب ارتباط داشته باشد. باید قافیه و ردیف و قالب‌های مختلف شعری را بشناسد حتی اگر تمام اوزان، صنایع ادبی، آرایه‌ها و بجرها را به صورت دقیق و کامل نشناسد که اگر بداند فيها المراد. ولی متأسفانه برخی درباره آنها وجود دارد؛ یعنی بدون شناخت پیشینه یک حرفه نمی‌توان داعیه دار بود و خبره شد اما در مداحی امروز دیگر چنین نیست چون بزرگ‌تر نداریم و به اصطلاح این صنف استادکار ندارد که اگر داشت از مداحان می‌خواست که بروند مطالعه کنند، ادبیات را بشناسند و متعهد به پاسخگویی می‌شدیم اما این روزها خیلی راحت هرکسی در صفحات مجازی و بدون هیچ پیشینه‌ای مداح می‌شود، بدون این که سر رشته‌ای درباره مباحث مداحی داشته‌باشد. مهم‌ترین بحث مداحی هم همان طور که حضرت آقا فرموده‌اند شعر است، مداحی یعنی شعر. شعر فهمیدن، شعر خواندن و به شعر مسلط بودن که متأسفانه یکی از بزرگ‌ترین آفت‌هایی که وجود دارد، این است که برخی مداحان ما از ادبیات تهی هستند.

**اقدم نژاد:** متأسفانه سلیقه‌ها را عوض کردیم و به جای این که سطح فکری مستمع را بالا ببریم، تنزل دادیم. وقتی هم به این تغییر اشاره می‌کنیم جواب می‌دهند که مستمع این طور می‌خواهد. خب این سطح را چه کسی برای مستمع ایجاد کرده‌است؟ چه کسانی این طور فضا سازی کرده‌اند؟ چرا نباید تلاش کنیم برای اعتلا و ارتقای زبان روضه و مرثیه که کیفیت سخن و بار معرفتی است که این میراث را ماندگار می‌کند و به آیندگان می‌رساند. همان طور که گذشتگان به ما رسانده‌اند. بله ذائقه‌ها و سلیقه‌ها تغییر کردند چون ما این تغییر را خواستیم. دنبال راحتی بودیم. اگر یک نوزاد را در بدو تولد به جای شیر مادر، نوشابه بنوشانید و چند مدت تنها این خوراک را به او بدهید، بعد از مدتی شیر مادر را پس می‌زند. در واقع حق حیات را از آن نوزاد گرفته‌اید و پایه رشد او را آسیب پذیر کرده‌اید. امروز متأسفانه حال و هوای مداحی ما این حالت

## پندیات؛ ظرفیت فراموش شده

چو بذر طاعت حق نیست ز آب دیده چه سود

نخست بذر فشانند و آن‌گه آب دهند

تو سرکشی و حسین از سر وفا سر داد

چه ادعای وفا می‌کنی که شرمت باد

وظرفیت‌های متعدد دیگر در رابطه با خود مرثیه و زبان روضه و نوحه که همه به دست فراموشی سپرده شده و متأسفانه زمینه را برای جولان بیگانه و معاندان جلسات ذکر و توسل فراهم کرده‌است. همه ما در قبال این مساله به طور یقین باید در پیشگاه حضرات انسه معصومین جوابگو باشیم که چطور از میراث گرانبهایی که پیشینیان با خون دل به ما سپردند، محافظت کردیم.

را دارد. نوجوانان عزیزی که با این فضا آشنا می‌شوند آسیب‌پذیر هستند و شاید خیلی زود از بین بروند. امروز دشمنان شیعه همه‌های اعتقادی وارد می‌کنند. جوانی که در این فضا رشد می‌کند، آسیب‌پذیر است؛ چون ما نخواسسیم به خودمان زحمت دهیم، ما به جای اشعار پرمحتوا و معرفتی، اشعاری محتوا و خالی از معرفت را ارائه کردیم و فقط در قالب احساسات جلو رفتیم. برای مثال وجود نازنین حضرت صدیقه طاهره (س) در عالم رویا به اهل معرفتی می‌فرماید: من اشعار ریاضی یزدی را دوست دارم. شما ببینید اشعار مرحوم ریاضی دارای چه ویژگی‌هایی است یا استاد مؤید حفظه... می‌فرمودند در عالم رویا امیرالمومنین علی (ع) به من فرمودند که سازگار میثم ماست. اینها همه پینه و برهان‌های روشنی است که ما سیر تعالی را بشناسیم و در آن مسیر حرکت کنیم و از این نوع سفارش‌ها و عنایت‌ها زیاد داریم که متأسفانه الان از کنارش بی‌تفاوت رد می‌شویم. چرا شعر محشتم مورد عنایت قرار می‌گیرد؟ با این که محشتم شاعر آیینی نبود ولی به خاطر قدرت کلام، گویش درست و سطح بالای گفتار برای این مسیر انتخاب می‌شود. جدا از بحث اخلاص این بزرگان که در این مقال محل مورد بحث این سوال نیست، بنده امیدوارم به زودی کسانی که دلسوز هستند و قلبشان برای در اهتزاز بودن پرچم روضه و مرثیه می‌تپد دست به کار شوند و آیندگان را از خطر زوال نجات دهند.

**برای بهبود سطح اشعاری که شاعران می‌گویند یا مداحان می‌خوانند هر کدام از این دو قشر چه وظایفی دارند؟**

**طاهری:** تا زمانی که مطالعه شعری نداشته باشیم، تا وقتی از میراث قدما استفاده نکنیم، تا به سمت روایات اهل بیت و قرآن نرویم شعر ما بهبود پیدا نمی‌کند و همه‌اش قوه تخیلی خودمان را فقط به کار می‌بریم. اگرچه استفاده از تخیل موردی ندارد اما نه به صورت مجرد و بدون اتکابه واقعیات. نمی‌شود صرفاً با قوه تخیلی برای حضرت علی اکبر یا حضرت رقیه شعر بگوییم. باید روایات را خوانده باشیم و باید اشعار قدما و علما را خوانده باشیم که بتوانیم سطح شعر هیات‌های مذهبی را بالا ببریم. متأسفانه سطح شعری در بسیاری از هیات‌ها پایین است مگر در معدودی از آنها. مداح شعر را از یک شاعر می‌گیرد و می‌خواند، پس سطح شعری پایین است و لذا هر دو طرف یعنی هم مداح و هم شاعر باید مطالعه داشته باشند و با علما هم نشینی کنند. از نقد نباید فرار کرد در حالی که برخی شعرگمان می‌کنند شعرشان وحی منزل است. هنوز می‌شاعرانی که حلقه ادبی دارند و تا وقتی شعرشان در حلقه ادبی تأیید نشود، از آن استفاده نمی‌کنند. این یک حسن است. وقتی مداح قرار است شعری بخواند چرا شعرش را از شاعری نمی‌گیرد که این اصول را رعایت می‌کند و دودادیب، شاعر و بزرگ‌تر آن شعر را تأیید کرده باشند. به نظرم نیازمند زمان هستیم و صبوری و نیز تربیت مستمع خوب و شاعر خوب. همزمان که مداح دارد روی خودش و مستمعش کار می‌کند، شاعر هم باید روی خودش کار کند. به شما قول می‌دهم بدون نگاه به اشعار و دیوان قدما و توجه به اندیشه آنها چنین اتفاقی نخواهد افتاد. می‌دانم اکثریت شاعران فاخر هم‌دوره خودمان که با صلابت شعر می‌گویند، با شعر قدما در ارتباط هستند. راه چاره همین است که مداح و شاعر برگردد به مطالعه روایات و علما و بالاخره یک نفر پیدا شود و بزرگ‌ترهای این عرصه را مجاب کند که همدیگر را نقد کنیم و حرف‌های هم را بشنویم. شاید که من اشتباه می‌کنم. کسی باید باشد که نقد کند. تا وقتی امر به معروف در هیات‌ها و بین مداحان و شاعران جانیفتد، هر کسی هر چه می‌خواهد بخواند و گمان برود که مشکلی ندارد، بهبودی در این وضعیت اتفاق نمی‌افتد. شعر آیینی امروز نیازمند یک انقلاب است. **✚**